

ଗାନ୍ଧିଜୀ ସରୋଜିନୀ ସାହୁଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ

ସ୍ୱପ୍ନା ରାଣୀ ସିଂ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ଠାରୁ ନାରୀର ମାନସିକତା କେତେ ଭିନ୍ନ ତାହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆଲୋଚନା କଲେ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ନାରୀ ପ୍ରତି ହେଉଥିବା ଅବିଚାର ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଲଘୁ ହୋଇପାରିବ । ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀକୁ ଦେଖି ତା ପ୍ରତି ପ୍ରଭାବିତ ହେବାପାଇଁ ତା ହୃଦୟକୁ ୧୫୦ ମିଲି ସେକେଣ୍ଡ ଠାରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ସମୟ ଲାଗେ । ମାତ୍ର ସେଟା ଭିନ୍ନ କଥା ଯେ, ପ୍ରକୃତରେ ଆମ ଦୃବ୍ୟକୁ ଥରେ ସ୍ପର୍ଶିତ ହେବାପାଇଁ ୮୦୦ ମିଲି ସେକେଣ୍ଡ ଲାଗେ । ଏଥିରୁ ଆମେ ଅନୁଭବ କରିପାରିବା ପୁରୁଷର ନାରୀ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କେତେ ତାତ୍କାଳିକ । ମାତ୍ର ନାରୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଏହାଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଯେଉଁ ଭିନ୍ନତାକୁ ସରୋଜିନୀ ସାହୁ ଚୋଲିଧରିଛନ୍ତି ପାଠକ ଆଗରେ । ଏତଦ୍ ଭିନ୍ନ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଗଭୀର ଅନୁଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ପ୍ରକୃତି, ପୁରୁଷ, ସାଂସ୍କୃତିକ ନାରୀବାଦ

ଉପକ୍ରମ :

ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ସରୋଜିନୀ ସାହୁ ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ସ୍ୱର । ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତରକୁ ଏକ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦେଇ ଦେଖିବାର କୌଶଳ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ସଂପ୍ରତି ଆମ ଧାଡ଼ିର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଗୁରୁତ୍ୱର ପରିଚୟ ବହନକରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅନେକ ଗଳ୍ପ ସଂକଳନ । ମାତ୍ର ଉକ୍ତ ପତ୍ରଟି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ନେଇ ଗତିଶୀଳ । ଯାହା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ସର୍ଜନଶୀଳତାର ପରିଚୟ ବହନ କରିଥାଏ ।

ନାରୀଜାଗରଣ :

ପୁରୁଷର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ବିଶାଳ ବାହୁତଳେ ଅସ୍ତିତ୍ୱହୀନ ହୋଇଯାଇଥିବା ଏକ ନାରୀର କାହାଣୀ ହେଉଛି ସୂର୍ଯ୍ୟ ‘ଦଗ୍ଧ ଅପରାହ୍ନରେ ଲମେଜ’ ଗଳ୍ପ । ବିଶାଳ ଅର୍ଥ, ପ୍ରତିପତ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଭିମାନ,

ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଆଗରେ ଯେ ତୁଚ୍ଛ ତାହାକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଉକ୍ତ କୃତିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଏକ ଏପରି ଚେତନା ଯାହା ସାମୟିକ ଭାବେ ନିଦ୍ରା ଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ନିଦ୍ରିତ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କଠିନ ହୋଇପାରେ ମାତ୍ର ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । “ସଂଚିତା ତ ବେଶ୍ ଭଲ ଥିଲା ।

ଯୋଗାଯୋଗ :

ସ୍ୱପ୍ନା ରାଣୀ ସିଂ,

ବିଶ୍ୱଭାରତୀ, ଶାନ୍ତିନିକେତନ

Email : swapnaranisinh32@gmail.com

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-0157-0470>

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: pracheepatrika@rediffmail.com

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୫.୦୫.୨୦୨୫	୧୨.୦୬.୨୦୨୫	୨୬.୦୭.୨୦୨୫	୧.୦୮.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ସିଂ, ସ୍ୱପ୍ନା ରାଣୀ; ୨୦୨୫ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ସରୋଜିନୀ ସାହୁଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ : ୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ୫; ପୃଷ୍ଠା : ୪୬-୫୪ ।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନୁଲୋଚନରେ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :

<https://pracheenews.com/>

DOI :

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16919461>

Article No - BPP00325

ଅସୁରର ଉଆସରେ କଳାଫୁଲ ଶୁଦ୍ଧି ଶୋଇପଡୁଥିଲା । ଧଳାଫୁଲ ଶୁଦ୍ଧି ଉଠିପଡୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହେ ତପସ୍ୱୀ, ତମେ କିଆଁ ଧଳା ଫୁଲ ଶୁଦ୍ଧିକର ରାଜକୁମାରୀକୁ ଅସୁରର ଉପସ୍ଥିତିରେ ନିଦରୁ ଉଠେଇ ଦେଲ, ମନେ ପକେଇ ଦେଲ ଅତୀତକୁ- ଖୋଲା ପାଣି ପବନକୁ? ଉଠେଇ ଦେଲ ଯଦି, ଗନ୍ଧର ରାଜକୁମାର ଭଳି ରାଜକୁମାରୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କଲାନି କାହିଁକି, ଅସୁରକୁ ମାରି? ତମେ ତ ତପସ୍ୱୀ, ରାଜକୁମାରୀ ପାଖରେ ଆଉ ଯଦି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଆସିଥିଲ କାହିଁକି ଅସୁର ଉଆସକୁ ଧଳାଫୁଲ ନେଇ? ସଂଚିତାକୁ ଅସହାୟ କରିଦେଇ ହିଁ ତାପସ ଚାଲିଗଲା, ଅଭିଯୋଗ ବିହୀନ ମନରେ । ସେଇ ସମୟରୁ ସଂଚିତା ଅନୁଭବ କଲା ଯେ ଏ ଘରଟା ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ଏତେ ବଡ଼ ଯେ ସଂଚିତା ଦି ବର୍ଷ ଭିତରେ ତା ଭିତରେ କେବେଠୁ ହଜିଗଲାଣି । ଏବେ ନିଜକୁ ଖୋଜି ପାଉନି । କେଉଁଠି ଅଛି ସେ ସଂଚିତା, ଯିଏ କବିତା ଲେଖୁଥିଲା, ତାପସକୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲା, କଲେଜର ଏକ୍ସକର୍ସନରେ କାଶ୍ମୀର ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ ତାପସ ପାଇଁ କୋର୍ ନେଇ ଆସିଥିଲା? କେଉଁଠି କେଉଁଠି, ସେ ହଜିଗଲା? ଆଜି ହିଁ ସେ ଠିକ୍ କରି ସାରିଥିଲା ସୌମେନକୁ କହିଦେବ ସବୁକଥା । କହିବ । କହିବ ! ସୌମେନ । ତମେ ମୋତେ ମୋର ଅହଂକାର ଫେରାଇ ଦିଅ । ଅତୀତକୁ ଫେରାଇ ଦିଅ । ଦି ବର୍ଷ ଭିତରେ ତମେ ମତେ ନିଃଶେଷ କରି ଦେଇଛ । ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଫେରାଇ ଦିଅ । ମୁଁ ଚାହେଁନା ତମର ଉଆସ । ମୋତେ ମୋ ସ୍ୱପ୍ନର ଉଆସ ଫେରାଇ ଦିଅ ।” (ସୁଖର ମୁହଁମୁହଁ- ପୃ- ୮୯-୯୦) ବାସ୍ତବିକ ମଣିଷର ଅବଚେତନ ମନଟି ବଡ଼ ପ୍ରହେଳିକାମୟ । ସେ କିଛି କରିବାକୁ ଚାହେଁ ହେଲେ କରେ ଠିକ୍ ତାର ବିପରୀତ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷର ଚେତନ ମନ ରୂପୀ Ego ପ୍ରବୃତ୍ତି ଠାରୁ ମଣିଷର ଅବଚେତନ ମନ ରୂପୀ Id ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠେ । ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷ ନିଜ ଅବଚେତନ ମନ ଭିତରେ ଚାପି ରଖୁଥିବା ଇଚ୍ଛା ଯାହା ଚେତନ ମନ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇନଥାଏ । ଚେତନ ମନର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଜାହିର କରିଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରେ କାରଣ ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଇଚ୍ଛାକୁ ବୁଝିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏ । “ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଭାଇ ଦିନେ ନ ଆସିଲେ ନିଃଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗେ ତାକୁ । ଚିତ୍ତ ଚିତ୍ତ ଲାଗେ । ପଢିବାରେ ମନ ଲାଗେନା । ବାରମ୍ବାର ମୁଣ୍ଡରେ ପାନିଆଁ ଚଳାଏ । ବାଥ୍‌ରୁମ୍ ଯାଏ, ମୁହଁ ଧୁଏ, ଶାଢ଼ୀ ସଜାଡି ପକାଏ, ପୁଣି ବିଛଣାରେ ଅଧାଶୁଆ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡିରହେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଭାଇ ତା ଛାଡି ଭିତରେ ନୂଆ ହିତ ବୁଲେଇ ନଉତି କି? ଶୁଭଦା ଥରି ଉଠିଲା... ମୁଁ ଖରାପ ପିଲା

ହୋଇଯାଇଛି; ଶୁଭକରକୁ ମୁଁ କଣ ଆଗପରି ଭଲ ପାଉନି? ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଭାଇ ପ୍ରତି । ନାଁ, ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଭାଇ ଶବ୍ଦ ଭିତରେ ବନ୍ଧାହୋଇ କାନ୍ଧରେ ଝୁଲୁଛି । ସେ ଭାଇ, କେବଳ ଭାଇ, ମୋ ମନ କହେ ମୁଁ ଖରାପ ଝିଅ ନୁହେଁ । ତତତତ ଶୁଭଦା କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ଭାଇ କହିପକେଇଲେ; ଆରେ ଫିଲ୍ଲ ଯିବୁ । ଖୁବ୍ ଭଲ ଫିଲ୍ଲଟା, ମୁଁ ବ୍ଲାକ୍‌ରେ ଟିକେଟ୍ ନେଇ ଆସିବି । ସମୟ ହୋଇଗଲାଣି, ଶାନ୍ତ ବାହାରିଆ । ହଠାତ୍ ଭାବିବାକୁ ସମୟ ପାଇଲାନି ଶୁଭଦା । କାହିଁକି କେଜାଣି ସେ କହି ପକେଇଲା; ଭାଇ, ତମେ ଟିକେ ଅପେକ୍ଷା କର । ମୁଁ ଏଇ ବାହାରି ଆସୁଛି । ଶୁଭଦା ତରତରରେ ବାହାରି ଯାଉ ଯାଉ କଣ ହେଲା କେଜାଣି ପାଦ ଅଟକିଗଲା । ଇଚ୍ଛା ହେଲା କହିବ; ନାଁ ଥାଉ, ମୁଁ ଯିବିନି । କିନ୍ତୁ ଦେଖ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏମିତି ଭାବୁ ଭାବୁ ହିଁ, ସେ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ପକେଇଲା, ପାଉଁଶର ଲଗେଇ ପକେଇଲା, ଓଠରେ ଲାଇଟ୍‌ରେ ଲିପ୍‌ଷ୍ଟିକ୍ ଲଗେଇ, ଧୀରେ ଧୀରେ ପାହାଚ ସବୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ତଳକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲା ।” (ସୁଖର ମୁହଁମୁହଁ- ପୃ- ୧୨- ୧୩) ଏହିପରି ଅବଚେତନ ମନର ଗଭୀରତା ସହିତ ଚେତନ ଏବଂ ଅବଚେତନ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସଂଘର୍ଷ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ‘ନିଦୁଆ କବାଟରେ ଖଡ୍ ଖଡ୍ ଶବ୍ଦ’ ଗନ୍ଧରେ । ଏହି କୃତିର ନାମକରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ନିଦୁଆ କବାଟ ଯଦି ମଣିଷର ଚେତନମାନ ହେବ ତେବେ ଖଡ୍ ଖଡ୍ ଶବ୍ଦ ହେଉଛି ମଣିଷର ଅବଚେତନ ମନ । ମାନବିକତାର ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ମଣିଷ କିପରି ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ‘ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଇଶ୍ୱର ଓ ସାତଜଣ ପାପାଲୋକ’ ଗନ୍ଧରେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏଥିରେ ନାରୀ ସ୍ୱାଭିମାନ, ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା ଆଦିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସାଂସ୍କୃତିକ ନାରୀବାଦ ଭଳି ତତ୍ତ୍ୱର ସଫଳତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ପୁରୁଷ ବିନା ନାରୀ ଅସ୍ତିତ୍ୱହୀନ ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପୁରୁଷ ସମାଜ ନିକଟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ନାରୀବାଦ ପ୍ରତି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଗନ୍ଧର ପଂକ୍ତିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ସମର୍ଥନ କରିଥିବା ଭଳି ମନେ ହୁଏନା । “ସବୁ ଝିଅଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବ ବନାନ ଭୁଲଟା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଆଦିତ୍ୟ ଥରେ ମଞ୍ଜୁକୁ କହିଥିଲା, ଯୁକ୍ତି ଛଳରେ; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାବୋଧ ଥାଏ । ଯେତେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ, ସ୍ୱୟଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ମନ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଭାବନା ରହିଯାଇଥାଏ । ଜାଣ ? ବାଇବେଲ୍‌ରେ ଅଛି, ଆଦାମ୍‌ର ଛାତିର ହାତରୁ ଇଭ୍ ଗଢା । କେବଳ ଛାତିର ହାତରୁ । ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ଅସ୍ଥି ମଞ୍ଜାଗତ, ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ

ବ୍ୟାପୀ ସଂସ୍କାରଗତ । ସେଇ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ହିଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଲେଖାରେ ଆଣିଦିଏ ବନାନ ଅଶୁଦ୍ଧି, ଦିସ୍ ଇଜ୍ ଫ୍ୟାକ୍ଟ । ଦିସ୍ ଇଜ୍ ସାଇନ୍ସ ।” (ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ- ପୃ- ୧୦୧)

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ :

ନାରୀ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ରଚିତ ଗାନ୍ଧିକାଙ୍କର ‘ଆପଣା ଆପଣା ମଣିଷ ପାଇଁ’ ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦର କୃତି । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକା ପ୍ରତିଟି ମଣିଷ ଭିତରର ଚେତନାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ସହ, ଚେତନା ଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ପରାଧୀନତା ଯେ ଏକ ମାନସିକ ଚିନ୍ତନ ତାହାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକା ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ ଘଟଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଯାଉଥିବା ମଣିଷ ଭିତରେ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି । ଏ ସୃଷ୍ଟିରେ ସମସ୍ତେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ସମୟରେ ନିଜ ଭିତରର ଜାନ୍ତବତାକୁ ଅସ୍ୱିକାର କରି ନ ପାରି ଏକ ଭିନ୍ନ ଉପାଦାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଯାହାପାଇଁ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରଶ୍ନାତ୍ମକ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । ଗାନ୍ଧିକା ‘ସ୍ୱପ୍ନ ପରାହତ’ ଗଳ୍ପରେ ଏହିଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବା ସହ ନାରୀ ପୁରୁଷର ସମ୍ପର୍କ ଜୈବିକତା ଅପେକ୍ଷା ଆର୍ଥିକ ଉପାଦାନ ଦ୍ୱାରା କିପରି ଅଧିକ ପ୍ରଭାବିତ ତାହାକୁ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ବିଶେଷକରି ନାରୀ ଯେତେବେଳେ ପରିବାରରେ ଆର୍ଥିକ ଦିଗରେ ଅଧିକ ସମ୍ପଦ ହୁଏ ଯାହାକୁ Bread Winner ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହା ପୁରୁଷ ଭିତରେ ଏକ ହାନିମାନତା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । “କହିବ କିଏ ସେ ? ତୁମକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାପଡୁଛି । ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତମେ ତମ ମନ ଭିତରେ ମୋ ପାଖରୁ ପଳାଇ ବୁଲୁଛ । ମୁଁ କଣ ନିଜେ ଅନୁଭବ କରିପାରୁନି, ଭାବୁଛ ? ସେ ଶାନ୍ତ ଗଳାରେ ଜବାବ ଦେଲେ । ସେ ଗଳାରେ ଉଭେଜନା ନଥିଲା । ଦୁଃଖଭିଜା ଅସହାୟ ସ୍ୱରରେ ସେ କହିଲେ; ମୋର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମନେ ହେଉଛି, ଆମ ଦି, ଜଣଙ୍କୁ ଠିକ୍ ମାନିଲାନି । ତମେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବତ କରି ଚାଲିଛ, ଆଉ ମୁଁ ତମ ତୁଳନାରେ ଛୋଟରୁ ଛୋଟ ହୋଇଯାଉଛି । ଜଣେନା କାହିଁକି ମୋର ଏ କଂପ୍ଲେକ୍ସ ।” (ସୁଖର ମୁହାଁମୁହିଁ- ପୃ- ୬୧)

ଗାନ୍ଧିକାଙ୍କର ‘ଶୂନ୍ୟ ଇଲାକାର ଶୋକ’ ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦର କୃତି । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକା ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଅସହାୟତା ଏବଂ ନିଃସଂଗତାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ଚାରିଆଡେ ଖାଲି ସଟନ୍ ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ତାର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଅତିଷ୍ଠ ମଣିଷ ଶାନ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ କେବଳ ଧାଇଁବାରେ ଲାଗିଛି । ହେଲେ କେଉଁଠି ହେଲେ ସଟନ୍‌ର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ‘ଖୋଲା ଦରଜା’ ଗଳ୍ପରେ ଏହିଭଳି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ସିଂ: ଗାନ୍ଧିକା ସରୋଜିନୀ ସାହୁଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ

ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗାନ୍ଧିକା ଏଥିରେ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନର୍କର ପରିକଳ୍ପନା ଅପେକ୍ଷା ବାସ୍ତବ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଧାରାପୁଷ୍ପରେ ମଣିଷକୁ ମିଳୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଅନୁଭୂତି ନିଆରା । ସୁଖ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଦୁଃଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଅନୁଭୂତିର ଏକ ସ୍ୱାଦ ଅଛି । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସ୍ୱାଦକୁ ମନଭରି ଉପଲବ୍ଧି କରିବାର ବାଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଗାନ୍ଧିକା । “ସେଇ ନର୍କ କୁଣ୍ଡରୁ ସର୍ବନ ମୁହଁ ଉଠେଇ ଚାହେଁ ଉପରକୁ, ସ୍ୱର୍ଗରୂପମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହର ବାଣୀ ଶୁଣେଇ ମୁହଁମାଡି ପଡେ ପୁଣି । ଅର୍ଦ୍ଧଭୂତ ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଭାସୁ ଭାସୁ, ତାର ବିକୃତ ମୁହଁ ଉଠେଇ ତାର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଆଙ୍ଗୁ ଟି ବଢେଇଦିଏ, କହେ; ଜୀବନ, ତାକୁ ଅନୁଭବି ଯା’ ରେ ଅନୁଭବି ଯା’ । ଦେଖ ଶୁଧା ଇଏ, ଅନୁଭବି ଯା’ । ହସ ଇଏ, ଅନୁଭବି ଯା’ ଏଇ ଯେ ପ୍ରେମ ଅନୁଭବି ଯା’ । ଦେଖ ଯା ନାଁ କ୍ରୋଧ ଅନୁଭବି ଯା’ । ଦୁଃଖ ଯାକୁ କହନ୍ତି ଅନୁଭବି ଯା’ । ଏଇ ତ ପାପ ଅନୁଭବି ଯା’ । ଦେଖ ମୁକ୍ତି ଇଏ ଅନୁଭବି ଯା’ ଅନୁଭବି ଯା’ ରେ ଅନୁଭବି ଯା’ ।” (ସୁଖର ମୁହାଁ ମୁହିଁ- ପୃ- ୧୧୪)

ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସମେତ ମୃତ୍ୟୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଅବଚେତନ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚିରହିଥିବା ଭୟ ଏବଂ ଦୁଃଖକୁ ଗାନ୍ଧିକା ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି ‘ଅସ୍ତିତ୍ୱ’ ଗଳ୍ପରେ । ଦୂର ପାହାଡ ସୁନ୍ଦର ଭଳି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଅନ୍ୟର ଜୀବନକୁ ନିଜ ଠାରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦମୟ ମନେ କରିଥାଏ । ହେଲେ ନିକଟରୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ମଣିଷ ଜୀବନରେ ରହିଥିବା କିଛି ନା କିଛି ଦୁଃଖ, ଅସହାୟତା ଏବଂ ନୈରାଶ୍ୟବୋଧକୁ ଦେଖିହୁଏ । ‘କ୍ଲୋଜ୍‌ଅପ୍’ ଗଳ୍ପରେ ଗାନ୍ଧିକା ଏହିଭଳି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । ‘ବ୍ୟାରେଲ୍ ଉପରୁ ପ୍ରଜାପତିକୁ ଉଡେଇଦିଅ’ ଗାନ୍ଧିକାଙ୍କର ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦର ସୃଷ୍ଟି । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକା ଦୁଇଟି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ଜଣଙ୍କର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଅସହାୟତା ଅନ୍ୟକୁ ଯେତେ ଦୁଃଖ କରେ ପ୍ରକୃତରେ ତାର ସୁଖ ସେତେ ସୁଖ କରିପାରିନଥାଏ । ଯାହାକୁ Envious ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଦିଗରୁ ବିଚାରକଲେ ଏହା ପଛର କାରଣ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବଚେତନ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟର ଅସହାୟତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏକ ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଲୁଚି ରହିଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସମୟ ଏବଂ ସୌଭାଗ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ସରଳତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥାଏ । ମାତ୍ର ଟିକେ ଗଭୀରତାର ସହ ଅନୁଧ୍ୟାନକଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସମୟ ଏବଂ ସୌଭାଗ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସତ୍ତ୍ୱେ ସରଳତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଅପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଆଶାକରେ । ତା ଭିତରେ କେଉଁଠି ନା କେଉଁଠି ଏକ ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନଭାବ ଲୁଚି ରହିଥାଏ । ଯିଏ ଦାରିଦ୍ର ଏବଂ ଅସହାୟତାକୁ ସରଳତା ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଅହଂକାର ମନେକରେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ

ଗାନ୍ଧିଜୀ ପୁରୁଷ ବିନା ନାରୀର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି କେତେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି। “ସାନଭାଇ ସାଇକେଲରେ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ ଦଉଦଉ ପଚାରିଲା; ତାଙ୍କ ହଜବ୍ୟାଣ୍ଡଙ୍କ ନାଁ କଣ? ହଜବ୍ୟାଣ୍ଡଙ୍କ ନାଁ ତ ଜାଣିନି; ବାପାଙ୍କ ନାଁ? ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା ଲୋପା। ସାନଭାଇର ବିରକ୍ତିକୁ ଟିକିଏ ଡରିଗଲା ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ। କହିଲା; ବାପାଙ୍କ ନାଁ ବି ଜାଣିନି। ସାନଭାଇ ବିରକ୍ତ ହବାକୁ ଯାଇ ହସି ପକେଇଲା; ଭଲ ତମେ ଭଲ ତମର ସାଙ୍ଗ। ସ୍ୱାମୀକି ବାପାଙ୍କ ନାଁ ନ ଜାଣି, କୌଣସି ସହରରେ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଘର ଖୋଜିହୁଏ?” (ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ- ପୃ- ୧୨୨) ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସ୍ତରରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱପାଇଁ ଲଜିବାକୁ ପଡିଥାଏ। ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ। ଏହି ଅବହେଳିତ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଅନେକ ଅସହାୟତା ଏବଂ ବିକୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଥାଏ। ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ଶୃଙ୍ଖାର ଜନିତ ସ୍ୱପ୍ନ ଏବଂ ସେହି ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିତୃପ୍ତିର ଅନୁଭବ। ଯାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ Post-traumatic stress ଅଥବା Obsessive-compulsive disorder ବିକୃତିର ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି। ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ‘ଛ’ ଗନ୍ଧରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି। ସାଧାରଣତଃ ନିଜକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅନ୍ୟପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗିକୃତ କରିଦେଇଥିବା ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଦାନରେ ଉପେକ୍ଷା ପାଇଥାଏ। ସେତେବେଳେ ସେ ଆତ୍ମ ସଚେତନ ହୋଇଯିବା ସହ ନିଜ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ସନ୍ଧାନରେ ବାହାରି ଯାଇଥାଏ। “ଦିନେ ଝିଅକୁ ସେ ପାଖକୁ ଡାକିଲା ଓ କହିଲା, ତୋର ମୋ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ଅଭିଯୋଗ ଅଛି, ସିଧାସଳଖ କହିପକ। ତୋର ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ମୋର ଆଉ ବରଦାସ୍ତ ହେଉନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ମନେରଖ, ତୋ ଜୀବନ ତୋର ଓ ମୋ ଜୀବନ ମୋର। ମୁଁ ତୋ ଜୀବନରେ ଦଖଲ ଦେବି ନାହିଁ କି ତୁ ମୋ ଜୀବନରେ।” (ଦୁଃଖ ଅପ୍ରମିତ- ପୃ- ୩୧) ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସେ ଚେତନ ମନରେ ଚାହୁଁଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱ, ସ୍ନେହ ଏବଂ ପ୍ରେମ ଆଦିକୁ ଅବଚେତନ ମନ ମାଧ୍ୟମରେ ପୂରଣ କରିପାରିଥାଏ। ଏହି କ୍ରମରେ ସ୍ୱପ୍ନ ହୁଏ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ ଯାହା ସ୍ୱପ୍ନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବାସ୍ତବ ମନେହୁଏ। ଏହାକୁ Lucid Dream ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ। ଏହିଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗର କିଛି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଉକ୍ତ କୃତିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। “କେତେଥର ଭାବୁଥିଲା, ସେ କହିଦବ ସବୁ କଥା କହିଦବ। କିନ୍ତୁ କେମିତି କହିବ, କେଉଁଠୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ସେ ବୁଝିପାରୁନଥିଲା। କହିବ କି, ରାତି ହେଲେ ମନ ଅଧାର ହୋଇଉଠେ, ଛନ୍ ଛନ୍ ଲାଗେ। ସମସ୍ତେ ଶୋଇପଡିଲେ, ରାତିର ଗଭୀରତାରେ ସେ ପାଦ ଚିପିଚିପି ଆସେ। ତା ଦେହର ବାସ୍ନା

ପାରିଜାତକୁ ସମ୍ବୋଧିତ କରେ। ମହମହ କରି ଉଠୁଥାଏ ଘର। ପାଖରେ ଆସି ଛିଡାହୁଏ ଖଟପାଖରେ ଆଶ୍ୱେଇପଡି ଓଠରେ ଆଦରକରେ। ନିଶାଗ୍ରସ୍ତ ଭାବରେ ମୁହଁ, ହାତ, ପାଦ ସମଗ୍ର ଶରୀର ସମର୍ପିଦିଏ ପାରିଜାତ ତା ପାଖରେ। ଲୀଳାୟିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ବିସ୍ତାରି ଯାଉଥାଏ ତା ଦେହ। କାନ୍ଥ ଘଷାର ତାଳ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ମିଶେ। ସୁଖରୁ ସୁଖାତୀତ ସ୍ତରକୁ ଚାଲିଯାଉଥାଏ ଦେହ ଓ ମନ। ଏତେ ଦିନର ବୈବାହିକ ଜୀବନରେ ତା ମିଳନ, ଯେଉଁ ସୁଖ ସେ ପାଏ ତା ପାଖରୁ। ଲାଗେ ସେ ଆସିନଥିଲେ ଜୀବନଟା ବ୍ୟର୍ଥ ଯାଇଥାନ୍ତା ଯିବା ଆଗରୁ ଓଠରେ ଓଠ ଚାପି ଧରେ, ଜିଭକୁ ଠେଲିଦିଏ ମୁଖ ଗହ୍ୱରକୁ, ପତଳା ଓଠରୁ କିଛି ଶୋଷିନିଏ। ଏମିତି ଏମିତିରେ ରାତି ପାହିଯାଏ, ଜଣା ପଡେନି କିଛି।” (ଦୁଃଖ ଅପ୍ରମିତ- ପୃ- ୨୮) ଯେଉଁ ଯୌବନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗର୍ବ ସେ ପୁଣି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସହାୟତାର କାରଣ ହୋଇଯାଏ। ଯଦି ଯୌବନ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକୁ ଗ୍ରାସକରେ। ସାଧାରଣତଃ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଯୌବନକୁ ଗ୍ରାସ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏହା ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଖରେ ଏକ ସାଧାରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ। ମାତ୍ର ବେଳେ ବେଳେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଯୌବନ ପାଖରେ ହାର ମାନିଥାଏ। ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ଅସ୍ୱାଭାବିକରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ। ଅବଶ୍ୟ ଟିକେ ଗଭୀରତାକୁ ପ୍ରବେଶକରି ଦେଖିଲେ ଯୌବନ ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ବ୍ୟକ୍ତିର କାମନା ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ ଏହି ଅସ୍ୱାଭାବିକତାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ। ଅବଶ୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଏବଂ ଯୌବନ ଏହି ଦୁଇଟି ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତି ହିଁ ଦାୟୀ ଯାହା ପଛରେ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ହାତ ନଥାଏ। ମାତ୍ର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକୁ ନେଇ ସମ୍ବେଦନା ଏବଂ ଯୌବନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଇର୍ଷା ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଗତ ପ୍ରକୃତି। ତେଣୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶକରି ମଧ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବ୍ୟାହତ ରଖୁଥିବା ସହ ରଜସ୍ୱାଳା ହେଉଥିବା ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯୁବତୀ ମନର ଇର୍ଷା ଏବଂ ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ବୃଦ୍ଧାଙ୍କର ଅସହାୟତା ଭଳି ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଚିତ୍ରିତ କରିଛନ୍ତି ଅପରାହ୍ନ ଗନ୍ଧରେ। ପ୍ରକୃତରେ ସବୁକିଛି ଯେ ସମୟରେ ଘଟିବ ତାର କିଛି ମାନେ ନଥାଏ। ଅନେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ କାରଣ ଯେପରି ଆନୁବଂଶିକ ହେତୁ ଅନେକଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ। ଯେଉଁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସମ୍ବେଦନା ଯୋଗ୍ୟ। ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ଅଶିକ୍ଷା ମନୋଭାବ ହେତୁ ଏହି ସମ୍ବେଦନା ଅତ୍ୟାଚାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ।

ମନବିଜ୍ଞାନ :

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଜଣେ ନାରୀ ଭାବେ ନାରୀର ମନକୁ ବୁଝିବାରେ ଯେପରି ପାରଙ୍ଗମ ସେହିପରି ପୁରୁଷ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଶିଶୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ସେ ଗଭୀରଭାବେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି।

Depersonalization- derealisation disorder ହେଉଛି ଏକ ମାନସିକ ବିକୃତି। ଯେଉଁଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଶରୀର, ଭାବନା ଏବଂ ପରିବେଶରୁ ନିଜକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନୁଭବ କରେ। ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନେକରେ। ଏହା ପଛରେ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ସାମାଜିକ କାରଣ ଦାୟି ରହିଥାଏ। ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଏହିଭଳି ଏକ ଅସହାୟତାକୁ ଗାନ୍ଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି ‘ଦର୍ପଣରେ ଅଚିହ୍ନା ମୁହଁ’ ଗଳ୍ପରେ। “ଏଥର ଅଜନାଟାକୁ କାନ୍ଦୁରୁ ଆଣି ହାତରେ ଧରେ, କହେ; ତମକୁ କୋଉଠି ଦେଖିଲା ପରି ମନେ ହଉଛି? କେଉଁଠି ମନେ ପଡୁନି। ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଫେରିଆସେ ନାଁ। କାନ୍ଦୁରେ ଟାଙ୍ଗିଦିଏ ଦର୍ପଣଟାକୁ ପିଲାଟା ତା ପାଖରୁ ଟିକେ ଦୂରେଇ ଛିଡ଼ାହୁଏ। ମାଇକେଲ ପଚାରେ; ତମେ ମତେ ଚିହ୍ନିତ? ଦେଖ କି ଆଖୁର୍ଯ୍ୟ, ମୁଁ ଅଛି, ଅଥଚ ମୁଁ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କେମିତି ଭାବୁଛନ୍ତି। ତମେ ମତେ ଚିହ୍ନିତ? ଥରେ ହେଲେ କୁହ ଚିହ୍ନିତ ବୋଲି। ଉତ୍ତର ଫେରିଆସେ ନାଁ। ମାଇକେଲ ହସିଦିଏ। କାନ୍ଦୁର ମଣିଷ ହସିଦିଏ। ମାଇକେଲ କୁହେ, ଥରେ କୁହ ମତେ ଚିହ୍ନିତ ବୋଲି। ଉତ୍ତର ଫେରେ ନାଁ ମାଇକେଲ ଛାତିରେ ଶୋକର ଲହଡ଼ି ଭାଙ୍ଗେ କାନ୍ଦୁ ପାଖରୁ ଫେରିଆସି ବିଛଣାକୁ ଯାଏ ମାଇକେଲ, କାନ୍ଦୁ ପଟକୁ ଚାହିଁ ଭାବେ, ମାଇକେଲର ମୁହଁଟା କେମିତି ଥିଲା, କେମିତି ଥିଲା ସତରେ।” (ସୁଖର ମୁହଁମୁହଁ- ପୃ- ୮୨) ‘ଏଡ଼ମ୍ବ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗାନ୍ଧିକଙ୍କର ‘ସୁଖର ମୁହଁମୁହଁ’ ଗଳ୍ପଟି ବେଶ୍ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ। ‘ଏଡ଼ Psycho Sexual Stages of Development ରେ ବିକାଶର ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚଟି ଚରଣ ସଂପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି। ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ପଞ୍ଚମ ଚରଣ Genital Stage ଏବଂ ଏହି ସମୟରେ କିଶୋର ମଧ୍ୟରେ ଆସିଥିବା ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂପର୍କରେ ଗାନ୍ଧିକା ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି। ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକ ପୁରୁଷକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି Gerontophilia ଏବଂ ନାରୀକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି cougar ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ମାତ୍ରାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି। ଉକ୍ତ କୃତିଟି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଏରିକ୍- ଏରିକ୍ସନ୍ଙ୍କର ଚିନ୍ତନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଏରିକ୍ସନ୍ଙ୍କର ମତରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ବିକାଶଗତ ତୃଟି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ। ଯାହା ଉକ୍ତ କୃତିର ଚରିତ୍ର ଚନ୍ଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲକ୍ଷଣାୟ। ଅବଶ୍ୟ ଏରିକ୍ସନ୍ ଏହାକୁ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ସୀମିତ କରିଥିବା ବେଳେ ‘ଏଡ଼ ଏହାକୁ ଜୈବିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି। ‘ଏଡ଼ ତାଙ୍କର Sexual Stages ର ତୃତୀୟ ଚରଣ ଯାହାକୁ Phallic Stage କୁହାଯାଏ। ଏଥିରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦୁଇଟି ଚେତନା ଯଥା - Oedipus Complex ଏବଂ Electra Complex ରେ ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ମା ଏବଂ ଶିଶୁକନ୍ୟାକୁ ବାପା ସହିତ ଶୃଙ୍ଗାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ

ଜଡ଼ିତ ହେବାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି କିଛି ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିକା Oedipus Complex ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁପୁତ୍ର ଏବଂ ମା ମଧ୍ୟର ସଂପର୍କକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପ୍ରଦତ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ। ଏହାର ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱରୂପକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି। ଶିଶୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏହି ସ୍ତରର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଯାହାକୁ Un resolved Oedipus complex କୁହାଯାଏ। କିଶୋରକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହାକୁ ଗାନ୍ଧିକା ଏଥିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି। “ଚନ୍ଦନ ମନରେ ବି ସେଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଥାଏ। ବେଳେବେଳେ ତାର ଭାଷଣ ରାଗ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ। ତାର ମନେହୁଏ ମମି ତାକୁ ଜମା ଭଲ ପାଆନ୍ତିନି। ଅଥଚ କେତେ ଶୀଘ୍ର ବଦଳିଯାଏ ତାର ଏ ଧାରଣାଟା। ସକାଳ ହେଲେ। ମମି ଯେତେବେଳେ ପାଣିଟବ୍ ପାଖକୁ ଟାଣିଆଣି ଓଦା କରି ପକାନ୍ତି, ତାର ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡେଇ ବାକ୍ସ ଧରେଇ ଦିଅନ୍ତି, ସ୍କୁଲ ଯିବାପାଇଁ, ଚନ୍ଦନ ଭାବେ ସତରେ ମୋ ମମିଠୁ କେହି ଭଲ ମମି ନାହିଁ। ଆଉ ସବୁ ସମୟରେ କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଟା ଅସହ୍ୟ ହୋଇଉଠେ ଚନ୍ଦନ ପାଇଁ, XXXX ଚନ୍ଦନ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲା ସାମାନି ଉପରେ। ସାମାନିର ଛାତି ଉପରେ ମୁହଁଟା ତାର ଘଷି ହୋଇଗଲା। ହଠାତ୍ ଚନ୍ଦନ ଦେହରେ ଗୋଟେ କରେଷ୍ ଖେଳିଗଲା, ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାର କରେଷ୍। ତମକି ପତି ଅଲଗାହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲା ସେ। ଜୋରକରି ସାମାନିକୁ ହଲେଇ ଦେଇ ମୁହଁ ଉପରୁ ହାତ ଖସେଇ ଦେଲା ଚନ୍ଦନ। ସାମାନି ତାକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖୁକରି ଚାହିଁଲା ; କଣ ହେଲା ? ସାମାନି ତମ ଦେହରେ ଗୋଟେ ଚିହ୍ନା ଚିହ୍ନା ଗନ୍ଧ।

କଣ କହୁଛୁ ତୁ ?

ହଁ ସାମାନି, ତମ ଦେହରେ ନା ଗୋଟେ ଚିହ୍ନା ଚିହ୍ନା ଗନ୍ଧ। ତମ ଦେହରେ ନା, ମୁଁ ମୋର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସରୁ ହଜେଇ ଦେଇଥିବା ମମି- କୋଲର ଗନ୍ଧ। ଏ ସାମାନି ! ତମ ଦେହପରି କଣ ସବୁ ଝିଅଙ୍କ ଦେହରେ ଗୋଟେ ଗନ୍ଧ ଅଛି ? ଏ ଦେହର ଗନ୍ଧ ବୋହିଥିବା ସବୁ ଝିଅମାନେ ମୋ ମମି ? ଚନ୍ଦନ ହଲେଇ ପକେଇଲା। ସାମାନିକୁ ! ଉମି, ମମି, ମମି, ଏ ମୋ ମମି !” (ସୁଖର ମୁହଁମୁହଁ- ପୃ- ୯୩- ୧୦୪) ଶିଶୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ରଚିତ ‘ଅପହଞ୍ଚ’ ଗାନ୍ଧିକାଙ୍କର ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦର କୃତି। ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁର ମାନସିକ ବିକାଶ କେତୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ହୋଇଥାଏ। ଏହାକୁ ବିଭିନ୍ନ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭାଗ କରିଛନ୍ତି। ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଘଟିଥିବା ତୃଟି ଶିଶୁ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ପ୍ରଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଯେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ତାର ବିକାଶ ଉତ୍ତମ ରୂପରେ ହୋଇପାରି ନଥାଏ। ଯେପରି ଏରିକ୍ ଏରିକ୍ସନ୍ ତାଙ୍କର Psycho social stages of

development ତତ୍ତ୍ୱରେ Trust vs Mistrust ମାଧ୍ୟମରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଏରିକ୍ସନ୍ ମଣିଷର ବିକାଶକୁ ସମୁଦାୟ ୮ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଶିଶୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏରିକ୍ସନ୍ ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା ତତ୍ତ୍ୱଯାହାକୁ Initiative Vs Guilt ଅଥବା Later Childhood କୁହାଯାଏ । ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ୩ ରୁ ୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥାଏ । ଯାହାକୁ Play age ଅଥବା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ସମାଜ ଏବଂ ପରିବେଶ (Explore Surrounding) କୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାର ବୟସ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହି ସ୍ତରରେ ଶିଶୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ବିକାଶ ଶିଶୁକୁ ଆଗକୁ ବଢିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏହି ବୟସରେ ଶିଶୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାର ପୋଷାକ, ଖାଦ୍ୟ, ବନ୍ଧୁ ଆଦିକୁ ଖୋଜିଥାଏ, ଯଦି ଏ ଭଳି ସ୍ୱାଧୀନତା ଯେପରି ମାଟିରେ ଖେଳିବା, ପ୍ରକୃତିକୁ ଅନୁଭବ କରିବା ଆଦି ଶିଶୁକୁ ମିଳେ ତେବେ ତାର ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ବିକାଶଘଟେ ଯାହାକୁ Initiative କୁହାଯାଏ । ହେଲେ ଯଦି ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ବିକାଶ ଘଟେ ତେବେ ଶିଶୁ ଭିତରେ ମାନସିକ ବିକୃତି, ହାନିଭାବ, ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ଲଜ୍ୟା ଭଳି ଭାବନାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଯାହାକୁ ଏରିକ୍ସନ୍ Guilt ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ସାଂପ୍ରତିକ ଶିଶୁ ମନବିଜ୍ଞାନୀ ଏହାକୁ Play deprivation ମଧ୍ୟ କହିଥାଆନ୍ତି । ଶିଶୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିଭଳି ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଭାବ ଦ୍ୱାରା ଶିଶୁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଗାନ୍ଧିକା ଉକ୍ତ କୃତିରେ ବେଶ୍ ଚମତ୍କାର ଭାବେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । “ପରେ ଶୁଣିଲି ତଗ୍ଲି ଏଇ କିଛିଦିନ ଧରି ଗୋଟେ ଅଜବ୍ ଖେଳ ଖେଲୁଥିଲା । ଅଜବ୍ ନୁହେଁବରଂ ଦୁଃଖଦ କୁହାଯାଇପାରେ । ତଗ୍ଲି କିଛି ଦିନ ଧରି ତା ଛେପ ସଙ୍ଗେ ଖେଲୁଥିଲା । ପତିଆରେ ପିଲାମାନେ ଖେଳିଲାବେଳେ ସେ ଝରକା ପାଖରେ ଛିଡାହୋଇ ରହୁଥିଲା । ସେଇ ଛିଡା ହେବା ଭିତରେ ସୁଯୋଗ ଦେଖି, ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପିଲାଙ୍କ ଉପରକୁ ଛେପ ଫିଙ୍ଗି ଭିତରକୁ ଦୌଡି ପଳେଉଥିଲା । ପିଲାଗୁଡ଼ା ଏକଜୁଟ୍ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ଫାଙ୍କା ଝରକାକୁ ଚାହିଁ ଗୁରୁଗୁରୁ ହେଉଥିଲେ ଓ ପୁଣି ଖେଳରେ ମଜି ଯାଉଥିଲେ ତତତତ - ସେ ଟିକେ ରହିଯାଇ କହିଲା- ମୁଁ ତ ଏକା ଖେଲୁଚି ଆସି ।

- ଏକା ?
- ହଁ, ଜାଣନାଁ ଆଣ୍ଟି ନୂଆ ଆଇଡିଆ । କହିଲା ବେଳେ ତାର ଆଖି ଦିଟା । ବଡ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।
- ନୂଆ ଆଇଡିଆ ?
- ମୁଁ ଦି ଜଣ ମଣିଷ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତାହାଣ ହାତଟା ମୁଁ ନିଜେ ଆଉ ବାଁ ହାତଟା ମୋ କମ୍ପିଟାଣ୍ଟ ।

ତଗ୍ଲି କଥାରେ, ମୋର ମନେହେଲା, ମୁଁ ଯେମିତି ବିଷୟତାକୁ ପିଇଗଲି, ହଁ ବିଷୟତାକୁ ପିଇଗଲି ।

ତୋର ଅସୁବିଧା ହଉଛି ନାଁରେ ତଗ୍ଲି । ଏତେଦିନ ପରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ମୁଁ ତା ପାଖରେ ଗୋଟେ ନୀରବ ହସ ଦେଖୁଥିଲି । ଏଇ ହସଟା ହିଁ ତାକୁ କରୁଣ କରିଦେଲା । ଚାବିଦିଆ କଣ୍ଢେଇଟିଏ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା ଯେମିତି । ମୋର କାହିଁକି ମନେହେଲା ତଗ୍ଲିର ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡୁଛି । ଅଥଚ ତାର ମମା ଆଦୌ ଚିନ୍ତିତ ନୁହଁନ୍ତି । ତଗ୍ଲି ପାଇଁ ମୋ ଛାତି ଭିତରେ ଗୋଟେ ବ୍ୟାକୁଳତା ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ଜତଜତ କଥା କଣ ଜାଣିବାପାଇଁ ମୁଁ ବି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି, ପତିଆରେ ଗୋଟେ ପାଖକୁ ଦୌଡିଲି । ଦେଖୁଲି, ସେ ପାଖରେ ଥିବା ଗହ୍ୱରିଆ ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡଳିରେ ହାମୁଡିପଡି କଲୋନାୟାକର ପିଲା ଛେପ ପକେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି, ଆଉ କୁଣ୍ଡଳି ଭିତରେ ଅତି ଅସହାୟ ଭାବେ ମୋଡି ହୋଇ ପଡିଥିଲା ତଗ୍ଲିର ଦେହ ।” (ସୁଖର ମୁହାଁମୁହିଁ- ପୃ- ୧୨୮-୧୩୧) ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ କେତୋଟି ସ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସ୍ତରରେ ଶିଶୁ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ସ୍ତର ଦେଇ ବଡ ହୁଏ ତେବେ ପରିପକ୍ୱ ହେବାପରେ ତା ଭିତରେ ଏକ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ଘଟେ । ମାତ୍ର ଶିଶୁ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନତା ନ ପାଇ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭିତରେ ବଡହୁଏ । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ମାନସିକ ଚାପଗ୍ରସ୍ତ ହେବାସହ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସେ ଶତଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିପାରିନଥାଏ । ଏହିଭଳି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗାନ୍ଧିକା ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ‘ତାର ଛାଇ ଭଳି ଲାଗେ’ ଗନ୍ତରେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଗାନ୍ଧିକା ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସଂପର୍କ Genetics Psycho ବା ଆନୁବଂଶିକ ସହିତ ରହିଥିବା ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । “ଏମିତି ଚେହେରାର ଲୋକ କଣ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ଏ ପୃଥିବୀରେ ? କେବଳ ତାଙ୍କରି ବଂଶରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଏଇ ଚେହେରା ? ଏମିତି ଚେହେରାଟେ ଥିଲା ତା ଜେଜେବାପାଙ୍କର, ବାପା ମା’ତ ପାଇବସେ । ତିନି ପୁରୁଷ ବ୍ୟାପି ଏଇ ଗୋଟେ ଚେହେରା ? ଜେଜେ ବାପାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସମୀରଣ କିଛି ଜାଣିନି, ତେବେ ବାପା ତାକୁ ଯେତେ ଆୟୋଗ୍ୟ ଭାବିଲେ ବି ସେ ଜାଣେ ବାପା ତାଙ୍କ ମାଟି ଉପରେ ସେମିତି କିଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଗୋଟେ କଥା ଶୁଣାଯାଏ କାଲେ ସେ ବିଦେଶୀ ଓ କୃତିତ୍ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ରୋଗଗୁଡ଼ା ତାଜଗ୍ୱେଷିତ୍ କରିପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ରୋଗ ଗୁଡିକ ପାରନ୍ତିନି ।

ଷ୍ଟୁତେଷୁ ମାନେ କୁହନ୍ତି ଆସିଷାଷୁ ପ୍ରଫେସର ହିଁ ତାଙ୍କ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିଛନ୍ତି । ବାପାଙ୍କୁ କେହି ଖାତିର କରନ୍ତିନି ନା ଷ୍ଟୁତେଷୁ ନା ଷା' ।” (ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ- ପୃ- ୮୫) ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଉକ୍ତ କୃତିଟି ଫୁଲ୍‌ବଲ୍ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବାଲ୍ୟ କାଳରେ ଯଦି ଶିଶୁ ପୁରୁଷ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ମା ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ହୁଏ ତେବେ ତା ଭିତରେ ପୁରୁଷତ୍ୱ ଅପେକ୍ଷା ନାରୀତ୍ୱ ସୁଲଭ ଚେତନା ଅଧିକ ବିକଶିତ ହୁଏ । ଏହା ସଂପର୍କରେ ଫୁଲ୍‌ବଲ୍ ତାଙ୍କର Psycho Sexual Stages of Development ତତ୍ତ୍ୱର ପଞ୍ଚମ ଚରଣ ଯଥା- Genital stage ରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହି ଚେତନାର ଆରମ୍ଭ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଲ୍ୟ କାଳରେ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ସଂପର୍କରେ ‘ଏତ ତାଙ୍କର ତୃତୀୟ ଚରଣ Phallic Stage ରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଚରଣରେ ମାତା ଓ ପୁତ୍ରର ସଂପର୍କକୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଚେତନା ସହ ଜଡ଼ିତ କରି ଫୁଲ୍‌ବଲ୍ Oedipus Complex ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ଯାହା ସଂପର୍କରେ ଗାନ୍ଧିକା ଶ୍ରୀମତୀ ସାହୁ ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । “ଦିନେ ମା ଙ୍କ ଉପରେ ରାଗିଯାଇ ତନିମା କହିଥିଲା; ତମ ମା ମୋତେ ତମ ପାଖକୁ ନ ଛାଡ଼ିବାର ଅସଲ କାରଣ ହେଲା ସେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଅତିପସ୍ କଂପ୍ଲେକ୍ସ ଗ୍ରସ୍ତା । କାଳେ ତାଙ୍କ ସ୍ନେହୀ ସୁଧାର ପିଲାଟି ସ୍ତ୍ରୀ ଖାପଚରେ ପଡ଼ି ମାକୁ ଭୁଲିଯିବ ଏଇ ଭୟରେ ସେ ବୁଢ଼ୀ ମତେ ତା ପାଖରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବି । XXXX ଅତିପସ୍ କଂପ୍ଲେକ୍ସଟା କଣ ମିଥ୍ ସହ ପୂରା କାହାଣୀ ଜାଣି ସାରିବାପରେ, ସମୀରଣ ଭରସିକ କେବେ ତନିମାକୁ କହିପାରିନଥିଲା ଯେ, ବାହାଘର ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ ମାଙ୍କ ପାଖେ ଶୋଉଥିଲା ବୋଲି, ଭୂତ ଚୋର ଇତ୍ୟାଦିର ଭୟରେ ।” (ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ- ପୃ- ୮୯) ଶିଶୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଚମତ୍କାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ‘ଦୁଃଖ ଅପ୍ରମିତ’ ଗନ୍ଧରେ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁର ବିକାଶ କେତେଟି ସ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ହୋଇଥାଏ । ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ଏହି ସ୍ତରକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ମତ ଭିନ୍ନ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଗଣ କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ମତରେ ସହମତ ଯେ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ସ୍ତରରେ ଘଟିଥିବା ତୃଟି ଶିଶୁକୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଅଥବା ଶିଶୁ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସାଜିଥାଏ । ଶିଶୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏହିଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଗାନ୍ଧିକା ଉକ୍ତ କୃତିରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । “ମୋ ମା ବେଳେବେଳେ ଅତିଦୁଃଖରେ କହନ୍ତି, ସବୁ ଭୁଲ ମୋର । ମୋ ଚାକିରିରେ ସୁବିଧା ହବ ବୋଲି ମୁଁ ଝିଅଟାକୁ ଅଢେଇ ବର୍ଷରେ ସ୍କୁଲକୁ ପଠେଇ ଦେଲି । ମୁଁ ବୁଝିପାରେନି, ମୋ ମା ମୋ ସଙ୍ଗେ ଠିକ୍ କଲେ କି ଭୁଲ୍ କଲେ ।

ମୁଁ ମୋ ଭାଇ ପରି ଫର୍ ଫର୍ କିଛି ଜବାବ ଦେଇପାରେନି କିମ୍ବା ମା ଉପରେ ଦି ମିନିଟ୍‌ରୁ ଅଧିକ ରାଗିପାରେନି । ମୋ ମା କୁହନ୍ତି, ସେ ମୋ ଭାଇଙ୍କୁ ଗୋଟେ ଭଙ୍ଗା ଫିଲଟର କ୍ୟାଣ୍ଡେଲରେ ଅଗଣାସାରା ଲେଖେଇ ଲେଖେଇ ଛବିଶତାୟାକ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ଶିଖେଇ ଦେଇଥିଲେ । ଦୋଳିରେ ଝୁଲେଇ ଝୁଲେଇ ରାଇମ୍ ଘୋଷେଇ ଦେଇଥିଲେ । ଭାତ ଖୁଏଇଲା ବେଳେ ଧୁବ, ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ, ଶ୍ରୀବତ୍ସକୁମାରର ଗପ କହୁଥିଲେ । ମୋ ବେଳକୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।” (ଦୁଃଖ ଅପ୍ରମିତ- ପୃ- ୫-୬) ଏହିଭଳି ପରିସ୍ଥିତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଶିଶୁ କିପରି ଆଲସ୍ୟ ବ୍ୟାଧିର ଶରବ୍ୟ ହୁଏ ତାହାକୁ ଗାନ୍ଧିକା ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ମଣିଷ ଏକ ଭିନ୍ନ ଉପାଦାନରେ ଗଠା । ଅପ୍ରାପ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ତା ଭିତରେ ଯେତେ ବ୍ୟାକୁଳତା ଥାଏ ପ୍ରାପ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସେତେ ତୃପ୍ତତା । ଏହିଭଳି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗାନ୍ଧିକା ପ୍ରତିଲିଖିତ କରିଛନ୍ତି ‘ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଗର୍ଭବତୀ ନାରୀ’ ଗନ୍ଧରେ । ଏହିଭଳି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ ‘ଘଣ୍ଟା’ ଗନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଗାନ୍ଧିକା ଏଥିରେ ମଣିଷର ଅନ୍ୟ ଏକ ମାନସିକତାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ବୀର୍ତ୍ତ ଜିନିଷଟି ମିଳିବାପରେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ହୋଇଯାଏ । ମାତ୍ର ତାର ପ୍ରଭାବ ଅବଚେତନ ମନରେ ଲୁଚି ରହିଥାଏ । ଯାହା ବୀର୍ତ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ପୁଣିଥରେ ହରେଇ ବସିବାପରେ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଉଠେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଗାନ୍ଧିକା ଏଥିରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଏକରାପାଉଣ୍ଟଙ୍କର କବିତାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଚେତନା ପ୍ରେମ ଏବଂ ପ୍ରଲୋଭନ (Love and Temptation) ଭଳି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିବା ମନେହୁଏ । ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ସହ ସାଲିସ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ତାର ଇଚ୍ଛା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ‘Schizophrenia’ ଭଳି ବିକୃତିକୁ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏହିଭଳି ଚାହିଁବା ଏବଂ ପାଇବା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏକ ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବା ମଣିଷକୁ ଆଧାରକରି ଗାନ୍ଧିକା ରଚନା କରିଛନ୍ତି ‘ପେଣ୍ଡୁଲମ୍’ ଗନ୍ଧ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହିଭଳି ଝୁଲନ୍ତା ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ଏକ ସ୍ଥିର ଜୀବନ ସପକ୍ଷରେ ଗାନ୍ଧିକାଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଯୁକ୍ତି ବେଶ୍ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ମନେହୁଏ । ପରିବେଶ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଚେତନାକୁ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେଇଥାଏ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି ‘ଦୁଇଟି ଉଦାସ ଆଖି’ ଗନ୍ଧରେ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ଏକ ଭିନ୍ନ ଚେତନା ଯାହାକୁ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ Infatuation (ଆସକ୍ତି) କୁହାଯାଏ । ଯାହାର ସ୍ୱରୂପ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରେମଠାରୁ ଟିକେ ଭିନ୍ନ । କାରଣ ପ୍ରେମକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ବ୍ୟକ୍ତି ସଚେତନ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଆସକ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଦୃଢ଼ରେ ଥାଏ । ଏହି କ୍ରମରେ ବ୍ୟକ୍ତି

ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜ ଅନୁଭୂତିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଯେତିକି ସଚେତନ ହୁଏ ସେତିକି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୁଏ। ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଏହିଭଳି ଏକ ଚେତନାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗାନ୍ଧିଜୀ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ‘ପ୍ରତୀକ୍ଷା’ ଗଳ୍ପ। “କଲ୍ୟାଣୀ ଆଖି ସନ୍ଧିରେ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଦେଲା। ଚାରିଆଡେ ଅନ୍ଧାର। ଆଖି ଉଠେଇ ଚାହିଁଲା ବେଳକୁ ଦେଖିଲା ଲୋକଟେ ଆଗେଇ ଆସୁଛି। ଲୋକଟି ତାର ଆଡକୁ ଆସୁଛି କି? ଅପେକ୍ଷା କଲା ନା ଲୋକଟା ଅନ୍ୟଆଡେ ଚାଲିଗଲା। ହଠାତ୍ କଲ୍ୟାଣୀ ଭାବିଲା; ଆରେ ପିଲାଟା ସଙ୍ଗେ ତାର ସମ୍ପର୍କ କଣ? ସେ ପିଲାଟାକୁ ପ୍ରେମ କରେନି। ପିଲାଟି ବି ତାର ଅତି ପରିଚିତ ନୁହେଁ! ତାର ମାଲିକ୍ ନୁହେଁ, ଚାକର ନୁହେଁ, ସମ୍ପର୍କିତ ନୁହେଁ; ତେବେ ପିଲାଟା କିଏ? ଯା ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛି। ପିଲାଟି ପାଇଁ ତା ଛାତିରେ ଏତେ ଜାଗା କୁଆଡୁ ଆସିଲା? ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା କୋଉଠୁ ଆସିଲା ଯେ? ଅଥଚ କି ଦୁଃଖ ଦେଖ! ଏବେ ଯଦି ସେ ପିଲାଟାକୁ ଦେଖେ ସେ ଚିହ୍ନି ପାରିବନି। କେମିତି ଥିଲା ତା ମୁହଁଟା? କେମିତି ଥିଲା ଯେ? ସେ ମନେ ପକେଇ ପାରିଲାନି ଗୋରା ନା କଲା? ଶ୍ୟାମଳ ଥିଲା କି? ନାକଟା କେମିତି ଥିଲା? କେମିତି ତା ଓଠ? ନା ତାର କିଛି ମନେ ପଡିଲାନି। ତଥାପି କଲ୍ୟାଣୀ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ବସି ରହିଲା, ସେ ଅପେକ୍ଷା କରିବ, ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଅପେକ୍ଷା କରିବ। ଭଲଭାବେ ମନେ ପଡୁ ନ ଥିବା ଅଧା ଚିହ୍ନା, ଅଧା ସମ୍ପର୍କର ଅଦେହୀ କୌଣସି ଚେହେରା ଗୋଟେ, ରନ୍ଧିତ ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରିବ।” (ଅମୃତ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ- ପୃ- ୭୯) ଅବଶ୍ୟ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦିଗରୁ ବିଚାରକଲେ ଏହିଭଳି କାରଣ ଗୁଡିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବଚେତନ ମନ ସହିତ ଜଡିତ। ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ଅସହାୟତା, ନିଃସଂଗତା, କାମନା ଆଦି ଏହିଭଳି କାରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ଦାୟୀ ରହିଥାଏ। ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଝିଅ ଫେରାର ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦର କୃତି। ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରେମ ଅଭିଳାଷୀ ଏକ ନାରୀ ଜୀବନର ଅସହାୟତା ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି। ମଣିଷର ବିକାଶର ଅନେକ ଚରଣ ମଧ୍ୟରୁ କିଶୋରାବସ୍ଥା ବା Adolescent Period ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା। ଏହି ସମୟରେ କିଶୋରର ବେଶ ଏବଂ ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥାଏ। ଯାହାକୁ ସାଧାରଣତଃ ପିତାମାତା ନକାରାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଦେଇ ଦେଖୁ ଆସନ୍ତି। ଫଳରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ପିତାମାତା ଏବଂ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବ୍ୟବଧାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ। କିଶୋରର Pubert Hair ଆସିବା, ସେ ଏକାନ୍ତ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଚାହିଁବା ଏବଂ ପିତାମାତା ତାହାକୁ ବିରୋଧ କରିବା ଦ୍ୱାରା କିଶୋର ମଧ୍ୟରେ ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ସୃଷ୍ଟି ଘଟିଥାଏ। ବେଳେବେଳେ ଏହିଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ କୁସଂଗ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ ହୋଇଥାଏ। କୁଆ ଭଳି ନିଶାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବିଶୃଙ୍ଖଳା। ଏଥି ସହିତ ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏକ ନାରୀର ମାନସିକତାକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି ‘ନିଶା’ ଗଳ୍ପରେ।

ନିଷ୍କର୍ଷ :

ତେଣୁ ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାରକଲେ କେବଳ ପରିମାଣାତ୍ମକ ନୁହେଁ ଗୁଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ସାହୁଙ୍କର ଗନ୍ତବ୍ଧବିତ୍ତ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସଙ୍ଗ। ଯେଉଁ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାରୀମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଥିତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ। ସେହି ସତ୍ତ୍ୱରୀ ଅଶୀ ଦଶକରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସାହୁ କେବଳ ନାରୀର ଅଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନାହାନ୍ତି। ବିନା ସଂକୋଚରେ ନାରୀର ପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରସ୍ଥ ମନକୁ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଦେଇଛନ୍ତି। କେବଳ ନାରୀ ନୁହେଁ ପୁରୁଷ , ଶିଶୁ ଏପରି ମନବେତର ମାନଙ୍କର ମନୋଭାବକୁ ଚିକିନିଷି ଉତ୍ତୋଳିତ କରିବା ଜନିତ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ତାଙ୍କୁ ଆଜି ଜଣେ ସଫଳ ସାଧକାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଛି।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

1. Macquarrie, John (1972). Existentialism. New York: Penguin. pp. 14–15.
2. Solomon, Robert C. (1974). Existentialism. McGraw-Hill. pp. 1–2.
3. Jump up HYPERLINK “<https://en.wikipedia.org/wiki/Existentialism>”to:HYPERLINK “<https://en.wikipedia.org/wiki/Existentialism>”a b c d e f Crowell, Steven (October 2010). "Existentialism". Stanford Encyclopedia of Philosophy
4. The company Zare, Mehdi. Being in the mirror (Introduction to perspective
5. thinking about death Heidegger's ontology and its application). J. Philos., No. 42. 2010.
<https://www.cambridge.org/core/journals/modern-intellectual-history>

6. Singer, Daniel (5 June 2000). "Sartre's Roads to Freedom". The Nation. Archived from the original on 2 June 2008. Retrieved 9 May 2009.. Freitas, Frances Anne; Leonard, Lora J. (January 2011).
7. "Maslow's hierarchy of needs and student academic success". Teaching and Learning in Nursing. (1): 9– 13. doi:10.1016/j.teln.2010.07.004. ISSN 1557-3087.
8. The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory Third Edition (1991) J.A. Cuddon, Ed. p. 709.
9. ^ A Handbook to Literature Fourth Edition (1980), C. Hugh Holman, Ed., pp. 357–358
10. <https://www.unibo.it/en/news-and-events/notice-board/does-the-human-brain-resemble-the-universe>
11. <https://www.verywellmind.com/psychology-schools-of-thought-2795247>
12. Geraskou, Emil Asenov (November 1 , 1994) " The Internal Condition and the un Conscious Source of Activity" Journal of Psychology 128 (6): 625-634.
- 13.-Geraskou, Emil Asenov (November 1 , 1994) " The Internal Condition and the un Conscious Source of Activity" Journal of Psychology 128 (6): 625-634.
14. Kendra Cherry, Freud's Theories of Life and Death Instincts, on April 04,2020.
- 15 4 Jung, C.G ([1959] 1969). The Archetypes and the Collective UnconScious, Collected Works, Volume 9, part 1, Princeton, N.J: Princeton University Press. ISBN 0-691-01833-2. Par.259.

